

**MOŻLIWOŚCI ZAGOSPODAROWANIA
GRUNTÓW MARGINALNYCH
I NIEUŻYTKÓW GRUNTOWYCH
W SCALANIU GRUNTÓW**

Natalia Sajnóg, Justyna Wójcik

Politechnika Warszawska

***POSSIBILITIES OF DEVELOPING DEGRADED
AND UNCULTIVATED LANDS IN LAND CONSOLIDATION***

Streszczenie

Celem niniejszego artykułu jest przedstawienie terminologii oraz definicji gruntów marginalnych i nieużytków gruntowych, jak również wskazanie możliwości ich alternatywnego zagospodarowania. Należy podkreślić, że sugerowane zmiany sposobu użytkowania powinny wynikać z predestynacji danego obszaru do pełnienia określonych funkcji oraz być zgodne z zasadami zawartymi w przepisach prawa.

W części badawczej na przykładzie dwóch obiektów scaleniowych zidentyfikowano analizowane obszary i sprawdzono jak założenia do projektu scalenia odnoszą się do wyselekcjonowanych terenów w aspekcie proponowanych zmian ich dotychczasowego sposobu użytkowania.

Słowa kluczowe: grunty marginalne, nieużytek gruntowy, zagospodarowanie, zalesianie, użytek ekologiczny, rośliny energetyczne, prace scaleniowe

Summary

The purpose of the paper is to present terminology and definitions of degraded and uncultivated lands as well as pointing of the possibilities of their alternative development. It's worth stressing that the suggested land development changes should result from the predestination of a given area to fulfill certain goals as well as be in accordance with rules of law.

In the research part of the paper on the basis of two consolidated objects the analyzed areas have been identified and it has been determined how the assumptions about the project refer to the selected areas in the light of the proposed changes of their former use.

Key words: *degraded lands, uncultivated lands, development, afforestation, ecological use, energetic plants, land consolidation works*

WSTĘP

Obszary wiejskie obejmują prawie całą przestrzeń geograficzną Polski z wyłączeniem terenów zurbanizowanych i stanowią ponad 90% powierzchni.

W Polsce w ostatnich latach widoczny jest znaczny wzrost procesu ugorowania oraz odłogowania gruntów rolnych o niekorzystnych warunkach dla produkcji rolniczej, co stanowi około 10% użytków rolnych. W szczególności jest to spowodowane niską jakością rolniczej przestrzeni produkcyjnej, która wynika z niekorzystnych naturalnych właściwości przyrodniczo-glebowych. Grunty te występują na obszarach wadliwych pod względem prowadzenia produkcji rolnej, pod względem ukształtowania ich powierzchni (tereny górskie, grunty zniszczone przez erozję, grunty zagrożone stepowieniem, grunty podmokłe lub kamieniste). Użyteczność rolniczą gruntów rolnych ograniczają także uwarunkowania antropogeniczne (użytki zdegradowane i zdewastowane wskutek nierozważnej działalności człowieka). Sąsiedztwo wielkiego przemysłu, sieci dróg ekspresowych i autostrad również przyczynia się do niekorzystnych warunków rolniczych.

Z tej przyczyny bardzo ważne jest zagospodarowanie gruntów nieprzydatnych rolniczo, które będzie odpowiadać miejscowym warunkom przyrodniczo-ekonomicznym i pozwoli na ożywienie tych terenów. Należy jednak pamiętać, aby wszystkie zachodzące zmiany współgrały ze środowiskiem naturalnym, ponieważ ogromne znaczenie dla rozwoju obszarów wiejskich ma zasada zrównoważonego rozwoju [Sobolewska-Mikulska 2009].

PROBLEMATYKA TERMINOLOGII W ZAKRESIE GRUNTÓW MARGINALNYCH I NIEUŻYTKÓW GRUNTOWYCH

Departament Gospodarki Ziemią i Urządzeniami Rolniczymi Ministerstwa Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej w 1992r. opracował kryteria wydzielania gruntów mało przydatnych dla rolnictwa, czyli gleb marginalnych z ogólnej powierzchni użytków rolnych. Gleby marginalne definiuje się, jako gleby pozostające w dalszym ciągu w użytkowaniu rolniczym lub w ewidencji użytków rolnych, które ze względu na niekorzystne uwarunkowania przyrodnicze antropogeniczne i ekonomiczne, mają niską produktywność lub nie nadają się do

produkcji zdrowej żywności [Józefaciuk Cz., Józefaciuk A. 1996a]. Grunty te powinny być przekwalifikowane w inną formę użytkowania, czyli np. przekazane pod zalesienia, zabudowę, użytki ekologiczne, tereny rekreacyjno-sportowe itp. W Polsce łącznie występuje około 2,3 mln ha gruntów marginalnych, co stanowi około 12,4% użytków rolnych. W 1996r. Instytut Uprawy Nawożenia i Gleboznawstwa w Puławach opracował szczegółowe wytyczne dotyczące wydzielania gleb marginalnych z użytków rolnych [Józefaciuk Cz., Józefaciuk A., Kern, Szczepań, Strzelec 1996b]. Zgodnie z powyższym wyróżniamy [Kotańska 1999]:

- nieurodzajne gleby użytków rolnych, na których produkcja ze względu na niekorzystne uwarunkowania przyrodnicze oraz erozję jest nieopłacalna,
- gleby o różnej wartości bonitacyjnej zanieczyszczone chemicznie w wyniku gospodarczej działalności człowieka,
- gleby zniszczone lub przekształcone mechanicznie, pozbawione warstwy urodzajnej,
- gleby o niekorzystnych warunkach przyrodniczo-terytorialnych tj. gleby uprawne o utrudnionych dojazdach lub utrudnionej uprawie mechanicznej.

Podstawą do wyznaczania jakości gleb jest określenie ich klasy bonitacyjnej. Podczas wyznaczania gleb marginalnych uwzględnia się powierzchnie występowania najsłabszych gleb piaskowych a także powierzchnie erozyjne. Dodatkowo gleby marginalne dzielą się na: właściwe, czyli gleby orne rolniczo nieprzydatne ze względu na zbyt lekki skład granulometryczny, niekorzystne położenie, erozję lub zanieczyszczenie i alternatywnie marginalne, czyli grunty orne, które można przekształcać w użytki zielone lub uprawiać w przypadkach szczególnej koniunktury gospodarczej z uwzględnieniem ograniczeń natury ekologicznej lub pogodowej.

W obrębie użytków zielonych wyróżnia się siedliska marginalne, na których z racji niekorzystnych warunków glebowych, wodnych, ukształtowania powierzchni oraz naruszenia walorów ekologicznych środowiska, prowadzenie produkcji rolniczej jest niewskazane [Ostrowski, Podlacha 2000].

Ogólna powierzchnia gruntów marginalnych w Polsce przekracza 10% łącznej powierzchni użytków rolnych. Z punktu widzenia wydajności produkcyjnej grupę tę stanowią gleby nisko urodzajne (tj. klasa V, VI, VIz) będące na granicy lub w pobliżu opłacalności utrzymywania ich w zakresie użytków rolniczych [Kotańska 1999]. Z tej przyczyny w określonych regionach część lub cała powierzchnia tych gleb powinna być wyłączona z użytkowania rolniczego, a następnie przekazana do zalesiania lub na inne kierunki zagospodarowania pozarolniczego.

Kolejnym omawianym zagadnieniem są nieużytki gruntowe. Zgodnie z Rozporządzeniem z dnia 29 marca 2001r. w sprawie ewidencji gruntów i budynków do nieużytków zalicza się niezakwalifikowane do użytków ekologicznych: bagna, piaski, naturalne utwory fizjograficzne oraz nieprzeznaczone do

rekultywacji wyrobiska po wydobywaniu kopalin. Nieużytki gruntowe można więc zdefiniować jako grunty, które nie posiadają lub utraciły wartość użytkową z powodów naturalnych lub na skutek działalności człowieka. Do nieużytków, które według danych Głównego Urzędu Statystycznego z 2011r. stanowią 1,5% ogólnej powierzchni gruntów, zalicza się na terenach naturalnych: bagna, wydmy, grunty o niekorzystnym ukształtowaniu powierzchni, inne tereny nieprzydatne rolniczo, zaś na terenach zagospodarowanych: składowiska odpadów, hałdy, grunty zdegradowane i zdewastowane przez przemysł. Ich zagospodarowanie rolne, leśne lub inne, jest często trudne do zrealizowania ze względu na konieczność wykonywania odpowiednich zabiegów rekultywacyjnych, melioracyjnych, zalesień itp.

Nieużytki dzielą się na trwałe lub przejściowe, czyli takie, których wartość użytkowa została utracona przejściowo. Znany jest również podział, ze względu na pochodzenie, wyróżniamy nieużytki: naturalne (piaski lotne, bagna, wrzosiwiska), antropogeniczne (wyrobiska, zwałowiska, wysypiska) i mieszane (tereny zniszczone przez wadliwą meliorację). Wpływ nieużytków na produkcję rolniczą może być pozytywny (oczka wodne, remizy) oraz negatywny (toksyczne wysypiska, wyrobiska górnicze). Ze względu na brak wartości użytkowych, ale często dużą wartość przyrodniczą, nieużytki gruntowe - szczególnie nieużytki naturalne często są przekwalifikowywane w użytki ekologiczne.

MOŻLIWOŚCI ZAGOSPODAROWANIA GRUNTÓW MARGINALNYCH I NIEUŻYTKÓW GRUNTOWYCH

Grunty marginalne, jak również nieużytki gruntowe, ze względu na swoje niskie wartości użytkowe, powinny być zagospodarowywane w alternatywny sposób. Tym samym predestynacja tych gruntów zgodnie z Instrukcją Nr 1 Ministra Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej o scalaniu gruntów z dnia 29 marca 1983r. może m.in. dotyczyć:

- pełnienia funkcji leśnych,
- przekształcenia w użytki ekologiczne,
- przeznaczenia na cele nierolnicze i nieleśne np. poprzez przeznaczenie gruntów pod zabudowę, infrastrukturę komunikacyjną, rekreację i itp.

Ponadto alternatywnym sposobem ich użytkowania może być również:

- przeznaczenie pod uprawę roślin dla celów energetycznych.

Realizując powyższe możliwości zagospodarowania należy pamiętać o wielokierunkowej ocenie uwzględniającej aspekty przyrodnicze, krajobrazowe, ekologiczne, społeczne oraz ekonomiczne.

PEŁNIENIE FUNKCJI LEŚNYCH PRZEZ RÓŻNORODNE GRUNTY

Zalesienie to według Płotkowskiego [2008] wprowadzenie lasu na grunty nieleśne użytkowane rolniczo lub stanowiące nieużytki czasowe.

W Polsce kwestie zalesień reguluje przede wszystkim ustawa z dnia 29 września 1991r. o lasach, wskazująca jako właściwe do zalesienia: nieużytki, grunty rolne nieprzydatne do produkcji rolnej i grunty rolne nieużytkowane rolniczo oraz inne. Należy pamiętać, że zgodnie z wymogami ustawowymi przeznaczenie gruntów do pełnienia funkcji leśnych bezwarunkowo musi wynikać z zapisów miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, a w przypadku jego braku powinno być zgodne z decyzją o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu.

Dokumentem, który w sposób strategiczny przedstawia zakres kształtowania przestrzeni przyrodniczej kraju i zawiera wytyczne w kwestii zwiększania lesistości, jest Krajowy Program Zwiększania Lesistości (KPZL). Opracowanie to determinuje powierzchnię zalesień, ich rozmieszczenie oraz sposób realizacji [Płotkowski 2005]. Niezależnie od norm prawnych zawartych w ustawie o lasach oraz regulacji określonych w KPZL, przy zalesianiu gruntów nie należy podejmować działań, które mogłyby pogorszyć stan siedlisk przyrodniczych oraz mieć negatywny wpływ na gatunki, dla których ochrony został wyznaczony obszar Natura 2000 [Płotkowski 2008].

Szereg korzyści wynikających z zalesiania dotyczy m.in.: przeciwdziałania degradacji gruntów (procesom erozji, wyjałowieniu, przenikaniu zanieczyszczeń do wód), odtworzenia sieci starych i tworzenia nowych korytarzy ekologicznych między istniejącymi kompleksami leśnymi umożliwiającymi migrację zwierząt, roślin i grzybów oraz wzmocnienia i ochrony obszarów wartościowych przyrodniczo.

PRZEKSZTAŁCENIA GRUNTÓW W UŻYTKI EKOLOGICZNE

Zgodnie z ustawą z dnia 16 kwietnia 2004r. o ochronie przyrody do użytków ekologicznych zalicza się zasługujące na ochronę pozostałości ekosystemów mających znaczenie dla zachowania różnorodności biologicznej (naturalne zbiorniki wodne, śródpolne i śródleśne oczka wodne, kępy drzew i krzewów, bagna, torfowiska, wydmy, płaty nieużytkowanej roślinności, starorzecza i inne).

Użytki ekologiczne tworzone są najczęściej na siedliskach marginalnych [Kapuściński 2011] oraz na gruntach zakwalifikowanych w ewidencji gruntów jako nieużytki - szczególnie nieużytki naturalne [Koreleski 2005], czyli takie, które charakteryzuje niska wartość użytkowa, ale wysoka wartość przyrodnicza. Obszarów tych nie może cechować jednak działalność antropogeniczna, powodująca wyniszczenie życia biologicznego.

Użytki ekologiczne tworzy się na przykład na obszarach wystąpienia kłęsk ekologicznych, gdzie następuje sukcesja roślinna, lub na gruntach marginalnych, o ile ich restytucja doprowadzi do powstania biocenoz mogących pretendować do miana użytku ekologicznego [Koreleski 2005].

W szczególności na użytki ekologiczne powinny być przekwalifikowane obszary cenne pod względem przyrodniczym, na których występują gatunki zagrożone wyginięciem, chronione, rzadkie, charakteryzujące się bioróżnorodnością oraz dużymi walorami krajobrazowymi.

PRZEZNACZENIE GRUNTÓW NA CELE NIEROLNE I NIELEŚNE

W związku z klasyfikacją gruntów marginalnych jako gleb, dla których zagospodarowanie rolnicze jest nieopłacalne ze względu na znikome walory produkcyjne oraz gruntów, które nie nadają się do produkcji upraw konsumpcyjnych, jak również w odniesieniu do nieużytków, nie mogących pretendować do użytków ekologicznych, właściwym postępowaniem wydaje się być zmiana ich sposobu użytkowania poprzez zagospodarowanie np. pod zabudowę, infrastrukturę komunikacyjną, tereny sportowe, rekreacyjne itp. Według ustawy z dnia 3 lutego 1995r. o ochronie gruntów rolnych i leśnych na cele nierolnicze i nieleśne można przeznaczać przede wszystkim nieużytki gruntowe, a w razie ich braku inne grunty o najniższej przydatności produkcyjnej.

Zmiana sposobu użytkowania gruntów nie może pozostać bez uwzględnienia aspektów przyrodniczych, ekologicznych oraz krajobrazowych. Jednakże kwestia lokalizacji danej inwestycji na musi wynikać z potrzeb gospodarczych oraz społecznych o zasięgu: lokalnym, regionalnym bądź krajowym, nie pomijając przy tym warunków ekonomicznych danego przedsięwzięcia.

PRZEZNACZENIE GRUNTÓW POD UPRAWĘ ROŚLIN DLA CELÓW ENERGETYCZNYCH

Gleby nieurodzajne o niższych klasach bonitacyjnych, obszary zdegradowane geotechnicznie, tereny zrekultywowane ze słabo ukształtowaną warstwą próchniczną, gleby zanieczyszczone metalami ciężkimi mogą być przeznaczone do produkcji biomasy. Taki sposób zagospodarowania nabiera szczególnego znaczenia w odniesieniu do obecnych uwarunkowań z zakresu polityki klimatycznej i energetycznej Unii Europejskiej, jak również z podjętych przez Polskę zobowiązań, co do udziału energii odnawialnej w pierwotnym zużyciu.

Ponadto pozyskanie gruntów pod wieloletnie plantacje roślin uprawianych na cele energetyczne, które posiadają ponadprzeciętne zdolności do akumulacji metali ciężkich – fitoremediacja [Kabała, Karczewska, Kozak 2010], jest uzasadnione w odniesieniu do przepisów ustawy z dnia 13 kwietnia 2007r..

o zapobieganiu szkodom w środowisku i ich naprawie. Sama metoda ma natomiast ogromne znaczenie przy zagospodarowaniu gruntów rolnych skażonych chemicznie oraz nieużytków przemysłowych.

**ANALIZA PROJEKTU SCALANIA I WYMIANY GRUNTÓW
NA PRZYKŁADZIE BADANYCH OBIEKTÓW
W ASPEKTCIE ZAGOSPODAROWANIA GRUNTÓW MARGINALNYCH
I NIEUŻYTKÓW GRUNTOWYCH**

Jednym ze sposobów rozwoju obszarów wiejskich są zabiegi scalania gruntów, definiowane przez ustawę o scalaniu i wymianie gruntów z 26 marca 1982r. oraz Polską Normę PN-R-04151:1997. W części badawczej na przykładzie dwóch obiektów (wsi Krajów i Siedliska) przeanalizowano, jak proces scalania i wymiany gruntów odniósł się do możliwości zagospodarowania gruntów marginalnych i nieużytków gruntowych.

Dla potrzeb niniejszego opracowania przyjęto następujące założenia.

1. Do gruntów marginalnych zaliczono grunty orne i użytki zielone klas V, VI i VIz, tereny odłogowane oraz grunty erozyjne.
2. Nieużytki gruntowe przyjęto zgodnie z operatem ewidencji gruntów i budynków.

Założenia do projektu scalania gruntów wsi Siedliska zostały opracowane w 2000r. Wieś położona jest w gminie Miłkowice, powiecie legnickim, województwie dolnośląskim nad rzeką Brochotką. Obszar scalenia posiada korzystne warunki do produkcji rolnej. Wskaźnik waloryzacji rolniczej przestrzeni produkcyjnej został oceniony na 92,1 punkta w skali 100-punktej.

Obszarem scalenia gruntów objęto całą wieś Siedliska o powierzchni 617,25 ha. W strukturze użytkowania gruntów użytki rolne zajmują 527,75 ha (85,5%) powierzchni obrębu, w tym grunty orne-470,97 ha (76,3%), użytki zielone-56,62 ha (9,2%) i sady-0,16 ha (0,03%). Powierzchnia użytków leśnych jest znikoma i wynosi 5,9 ha (1,0%). Struktura pozostałych użytków gruntowych przedstawia się w następujący sposób: grunty zabudowane i zurbanizowane-64,24 ha (10,4%), wody- 16,3 ha (2,6%), nieużytki-3,32 ha (0,5%).

Uwzględniając przyjęte założenia, grunty marginalne stanowią 3,0% (18,83 ha) powierzchni obrębu, w tym grunty orne klas V i VI obejmują 1,8% (11,33 ha), a użytki zielone klas V i VI-1,2% (7,50 ha). Nieużytki gruntowe zajmują 3,32 ha co stanowi 0,5% powierzchni obrębu.

Założenia do projektu scalenia gruntów, które odnoszą się do analizowanych zagadnień obejmują jedynie przeprowadzenie zabiegów rekultywacyjnych na wybranych nieużytkach gruntowych. Celem tego działania jest nadanie lub przywrócenie wartości użytkowych lub przyrodniczych przez właściwe ukształtowanie rzeźby terenu, poprawienie wartości fizycznych i chemicznych, uregulowanie stosunków wodnych, odtworzenie gleb itp. Strukturę obszarową

obrazującą nieużytki gruntowe i grunty marginalne oraz odnoszące się do nich elementy projektowane w założeniach do projektu scalania gruntów przedstawia rysunek 1.

Źródło: Opracowanie własne, Source: Author's own study

Rysunek 1. Struktura obszarowa gruntów marginalnych i nieużytków gruntowych wsi Siedliska wraz z odnoszącymi się do nich elementami zaplanowanymi w założeniach do projektu scalania gruntów

Figure 1. Territorial structure of degraded and uncultivated lands of Siedliska village together with elements included to them – planned in assumptions of land consolidation project

Pozostałe inwestycje zaproponowane w założeniach do projektu scalenia gruntów wsi Siedliska odniosły się do: poprawy struktury obszarowej gospodarstw rolnych, regulacji rzeki Brochotki, wprowadzenia pasów zadrzewień, odbudowy oczka wodnego, wybudowania boiska sportowego oraz poprawy funkcjonalności infrastruktury drogowej m.in. poprzez dostosowanie układu dróg do bezkolizyjnych skrzyżowań ze zmodernizowaną linią kolejową.

Drugim obiektem badawczym jest wieś Krajów, dla której założenia do projektu scalania zostały opracowane w 2005r. Wieś Krajów położona jest w gminie Krotoszyce, powiecie legnickim, województwie dolnośląskim.

Wskaźnik waloryzacji rolniczej przestrzeni produkcyjnej został oceniony na maksymalną liczbę punktów czyli 100.

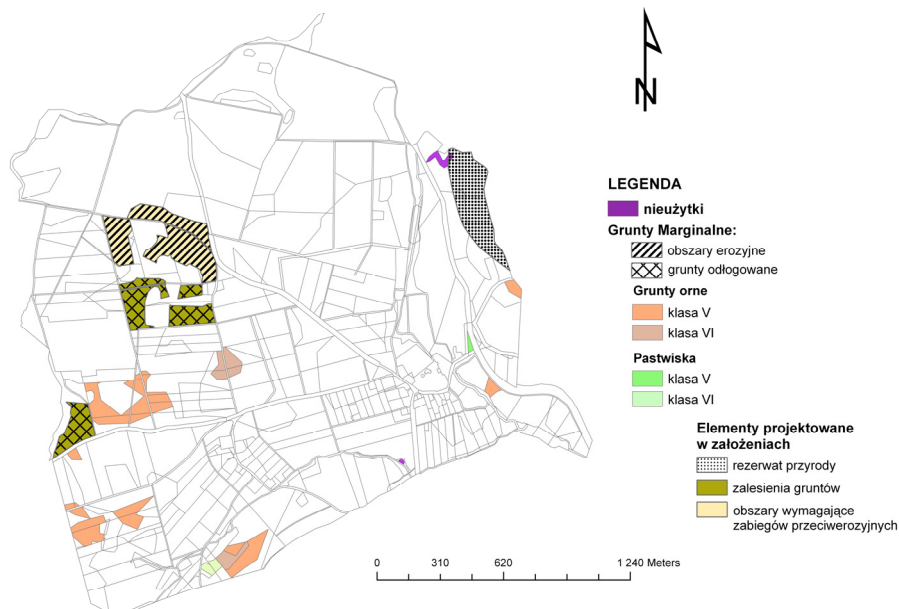
Obszarem scalenia gruntów objęto całą wieś o powierzchni 502,39 ha. W strukturze użytkowania gruntów użytki rolne zajmują 402,95 ha (80,3%) powierzchni obrębu, w tym grunty orne-358,33 ha (71,4%), użytki zielone - 43,02 ha (8,6%) i sady-1,6 ha (0,3%). Grunty odłogowane (nieużytkowane rolniczo) zajmują powierzchnię 8,29 ha i występują na średnich klasach bonitacyjnych, przy lasach w zachodniej części obrębu. Wieś Krajów charakteryzuje się niską lesistością na poziomie 11%. Udział pozostałych użytków przedstawia się następująco: tereny zabudowane-10,10 ha (2,0%), drogi-21,85 ha (4,3%), wody-11,50 ha (2,3%), nieużytki-0,64 ha (0,1%) powierzchni obrębu.

Biorąc pod uwagę przyjęte założenia, grunty marginalne stanowią 6,4% (32,33 ha) powierzchni obrębu, w tym grunty orne klas V i VI-2,7% (13,63 ha), użytki zielone klas V i VI-0,1% (0,58 ha), grunty odłogowane-1,6% (8,29 ha) oraz obszary erozyjne-2,0% (9,83 ha). Nieużytki gruntowe obejmują powierzchnię 0,64 ha, co stanowi 0,1% powierzchni obrębu.

W założeniach do projektu scalenia gruntów wsi Krajów, zaproponowano zwiększenie lesistości poprzez zalesienie gruntów odłogowanych o powierzchni 8,29 ha. Zdecydowano, że ze względu na wysokie klasy bonitacyjne gleb i bardzo dobre warunki do prowadzenia produkcji rolniczej nie wprowadza się tego zabiegu na większą skalę. Na obszarach zagrożonych erozyjnie o powierzchni 9,83 ha zaproponowano stosowanie zabiegów przeciwoerozyjnych. Ponadto w celu podwyższenia walorów krajobrazowych, w północno-wschodniej części obrębu na terenie lasu i nieużytku gruntowego zasugerowano stworzenie rezerwatu przyrody, który jednocześnie przyczyniłby się do rozwoju turystyki i rekreacji we wsi. Strukturę obszarową obrazującą nieużytki gruntowe i grunty marginalne oraz odnoszące się do nich elementy projektowane w założeniach do projektu scalenia gruntów przedstawia rysunek 2.

W ramach założeń do projektu scalenia gruntów wsi Krajów zaproponowano również szereg zabiegów przyczyniających się do wielofunkcyjnego rozwoju, m.in. poprawę struktury obszarowej gospodarstw rolnych, stworzenie funkcjonalnej sieci dróg transportu, wprowadzenie pasów zadrzewień, odbudowę rowów melioracyjnych, regulację cieków wodnych, budowę stawów hodowlanych, odbudowę oczek wodnych, zaprojektowanie użytku elokogicznego oraz inne.

Strukturę użytkowania gruntów marginalnych i nieużytków gruntowych we wsiach Siedliska i Krajów oraz możliwość alternatywnego wykorzystania tych terenów zgodnie ze sposobami zaproponowanymi w artykule zawiera tabela 1.

Źródło: Opracowanie własne, Source: Author's own study

Rysunek 2. Struktura obszarowa gruntów marginalnych i nieużytków gruntowych wsi Krajów wraz z odnoszącymi się do nich elementami zaplanowanymi w założeniach do projektu scalania gruntów

Figure 2. Territorial structure of degraded and uncultivated lands of Krajów village together with elements included to them – planned in assumptions of land consolidation project

Tabela 1. Syntetyczne zestawienie analizowanych obiektów

Table 1. Synthetic list of analyzed objects

STRUKTURA UŻYTKOWA GRUNTÓW					
Obiekt/Nazwa obrębu ewidencyjnego		Siedliska		Krajów	
Powierzchnia		617,25 ha		502,39 ha	
		ha	%	ha	%
Nieużytki gruntowe		3,32	0,5	0,64	0,1
Powierzchnia gruntów marginalnych	Grunty orne klas V, VI	11,33	1,8	13,63	2,7
	Użytki zielone klas V, VI	7,50	1,2	0,58	0,1
	Grunty odłogowane	-	-	8,29	1,6
	Obszary erozyjne	-	-	9,83	2,0
Ogółem		18,83	3,0	32,33	6,4
ELEMENTY PROJEKTOWANE W ZAŁOŻENIACH					
Obiekt/Nazwa obrębu ewidencyjnego		Siedliska		Krajów	
Obszary o funkcjach leśnych		-		+	
Użytki ekologiczne/rezerwat przyrody		-		+	
Obszary przeznaczone na cele nierolne i nieleśne		-		-	
Obszary przeznaczone pod uprawę roślin energetycznych		-		-	

Źródło: Opracowanie własne, Source: Author's own study

WNIOSKI

1. W każdej przestrzeni rolniczej można wyodrębnić obszary o niekorzystnych naturalnych właściwościach przyrodniczo-glebowych, bądź powstałe na skutek czynników antropogenicznych. Predestynacja do pełnienia określonych funkcji tak wyselekcjonowanych terenów powinna determinować kierunek zmian ich alternatywnego zagospodarowania.

2. Tradycyjną formą zagospodarowania gruntów marginalnych, w tym zdegradowanych jest zalesianie. Związane jest to z poprawą warunków przyrodniczych, ochroną środowiska, a także powiększeniem lesistości obszarów. Istnieje jednak szereg innych możliwości zagospodarowania np. poprzez przeznaczenie pod uprawę roślin dla celów energetycznych, przekształcenie w użytki ekologiczne lub na cele nierolnicze i nieleśne.

3. Zmiana sposobu użytkowania gruntów marginalnych i nieużytków gruntowych może przynieść szereg korzyści zarówno na poziomie lokalnym jak i krajowym. Ich wymiar może mieć nie tylko charakter przyrodniczy, ekologiczny, krajobrazowy ale również ekonomiczny i społeczny. Ważne aby realizując te zamierzenia uwzględniać przyrodnicze i kulturowe walory krajobrazu nie zapominając przy tym o interesie prywatnym i publicznym.

4. Obecne prace scaleniowe nie ograniczają się jedynie do powiększenia powierzchni działek, likwidacji dużej ich liczby, czy poprawy funkcjonalności infrastruktury drogowej, ale realizują także szereg zabiegów przyczyniających się do wielofunkcyjnego rozwoju wsi. Działania te nie obejmują jednak w sposób kompletny problematyki zagospodarowania gruntów marginalnych i nieużytków gruntowych.

5. Brak regulacji prawnych, instrukcji i wytycznych podejmujących w sposób bezpośredni kwestię gruntów marginalnych i nieużytków gruntowych oraz sposobów ich alternatywnego wykorzystania.

BIBLIOGRAFIA

- Józefaciuk, Cz., Józefaciuk, A. (1996a) Analiza dotychczasowych wyników badań z zakresu uwarunkowań powstawania gruntów marginalnych oraz uzasadnienie potrzeb i celowości wydzielania gleb marginalnych i opracowanie ich definicji. IUNG, Puławy.
- Józefaciuk, Cz., Józefaciuk, A., Kern, H., Szczepań, L., Strzelec, J. (1996b) Racjonalizacja wykorzystanie gleb marginalnych. IUNG, Puławy.
- Kabała, C., Karczewska, A., Kozak, M. (2010) Przydatność roślin energetycznych do rekultywacji i zagospodarowania gleb zdegradowanych. Zesz. Nauk. Uniwersytet Przyrodniczy we Wrocławiu, Rolnictwo XCVI, Nr 576, Wrocław.
- Koreleski, K. (2005) Zasady tworzenia i zarządzania użytkami ekologicznymi w Polsce. Infrastruktura i Ekologia Terenów Wiejskich, PAN, Kraków.
- Kotańska, K. Gleby marginalne w Polsce i ich wykorzystanie. AR w Poznaniu, Poznań 1999.
- Ostrowski, J., Podlacha K. (2000) Mapy tematyczne generowane z bazy danych o glebach marginalnych. IGIK, Warszawa.

- Płotkowski, L. (2008) Zalesianie gruntów rolnych w Programie Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007 – 2013. SGGW, Warszawa.
- Płotkowski, L. (2005) Leśnictwo polskie w rok po akcesji do Unii Europejskiej. Problemy rolnictwa światowego tom XIII.
- Sobolewska-Mikulska, K. (2009) Metodyka rozwoju obszarów wiejskich z uwzględnieniem wybranych procedur geodezyjnych w aspekcie integracji z Unią Europejską (rozprawa habilitacyjna). Oficyna Wyd. PW, Warszawa.
- Kapuściński, R. (2011) Użytki Ekologiczne. http://www.ekoportal.gov.pl/opencms/export/sites/default/ekoportal/warto_wiedziec_i_odwiedzic/artykuly/tekstyartykulow/Przyroda_Polska_6_2011_Formy_ochrony_przyrody_-_od_kuchni_Ochrona_przyrody.pdf [dostęp: 25.02.2013].
- Ustawa z dnia 29 września 1991r. o lasach (Dz. U. z 2005 r., nr 45, poz. 435).
- Ustawa z dnia 3 lutego 1995r. o ochronie gruntów rolnych i leśnych (Dz. U. 1995r., nr 16, poz. 78).
- Ustawa z dnia 13 kwietnia 2007r. o zapobieganiu szkodom w środowisku i ich naprawie (Dz. U. 2007r., nr 75, poz. 493).
- Rozporządzenie Ministra Rozwoju Regionalnego i Budownictwa z dnia 29 marca 2001r. w sprawie ewidencji gruntów i budynków (Dz. U. Nr 38, poz. 454).
- Instrukcja Nr 1 Ministra Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej o scalaniu gruntów z dnia 29 marca 1983r.
- <http://www.stat.gov.pl/gus> [dostęp: 25.02.2013].

Mgr inż. Natalia Sajnog
e-mail: nsajnog@gik.pw.edu.pl

Mgr inż. Justyna Wójcik
e-mail: justynaa.wojcik@wp.pl
Zakład Katastru i Gospodarki Nieruchomościami
Politechnika Warszawska
Pl. Politechniki 1,00-661 Warszawa, Tel.: 22-234-75-89